

Nietzsche's woord, eene „Umwertung” van alle waarden plaats. Alle terreinen des levens, tot de intiemste en geringste toe, werden, gelijk Harnack het nog onlangs uitdrukte, onder de tucht des Geestes gesteld en nieuw geordend. Staat, huisgezin, maatschappij, ambt en beroep, arbeid en zede, alles werd door het Christendom vernieuwd en herschapen. Godsdienst was de bron van liefde en van kracht. De kerk werd het middelpunt des levens in stad en in dorp. Zooals Israëls stammen zich eenmaal rondom den tabernakel legerden, zoo groepeerden zich de woningen der Christenen rondom het bedehuis, welks torenspits naar boven wees.

Ook op het terrein der wetenschap werd zulk een strijd gestreden en zulk eene overwinning behaald. Maar hier droeg de worsteling een ernstiger karakter dan ergens elders. Want het Evangelie van Christus trad met geen enkele wetenschappelijke pretensie op; het diende zich aan als een woord des kruises, dat voor den Jood eene ergernis en in de oogen van den Griek eene dwaasheid was en dat aan allen zonder onderscheid den eisch stelde, om de gedachten gevangen te leiden tot de gehoorzaamheid van Christus. En tegenover zich vond het eene hoog ontwikkelde wetenschap, eene filosofie, die geen grenzen aan het kennen stelde en naar de oplossing der stoutste problemen zocht. Toch is het met al zijne schijnbare zwakheid en dwaasheid voor die machtige wereld van het denken geene schrede uit den weg gegaan. Dezelfde Apostel, die meer dan eenig ander de scherpe tegenstelling heeft gevoeld tusschen het Evangelie van Christus en de wijsheid der eeuw, is zich ten volle bewust, dat het Christendom een redelijke godsdienst is, dat het wel dwaasheid kan toeschijnen aan hen, die verduisterd zijn in het verstand, maar dat het zich als de hoogste en diepste, als Goddelijke